

तस्याः स्वरूपमाह—

आशीर्वचनसंयुक्ता स्तुतिर्यस्मात्प्रयुज्यते ।

देवद्विजनृपादीनां तस्मान्नान्दीति संज्ञिता ॥ २४ ॥

मङ्गल्यशङ्खचन्द्राब्जकोकैरवशंसिनी ।

पदैर्युक्ता द्वादशभिरष्टाभिर्वा पदैरुत ॥ २५ ॥

अष्टपदा यथा अनर्घराघवे—‘निष्प्रत्यूहम्’ इत्यादि । द्वादशपदा
यथा मम तातपादानां पुष्पमालायाम्—

धारप्रधाना नटाः । अस्य पूर्वरङ्गस्य ॥ तस्या नान्याः । आशीरिति । स्तुति-
गुणकीर्तनम् । प्रयुज्यते कियते । ‘स्तुतिः’ इत्यत्र ‘नित्यम्’ इति पाठे ‘स्तुतिः’
इत्यध्याहार्यम् । नृपादीनामित्यादिना गुर्वादिपरिग्रहः । नान्दीपदेन आशीर्मङ्गल्यं वस्तु
बोध्यते । तदन्यतरयोगाद्देवादीनां स्तुतिरपि नान्दीति भावः । आशीर्वचनयुक्ता,
मङ्गल्यशङ्खादिशंसिनी वा । शङ्खेत्यादिमालद्युपलक्षणम् । तेन ‘मध्याह्नार्कमरीचि-
काखिव पयःपूरो यदज्ञानतः—’ इत्यादौ स्रक्शब्दप्रयोगेण नान्दीत्वमक्षतम् । पदैः
सुवन्ततिङ्न्तान्यतरैः । द्वितीयपदशब्देन श्लोकचतुर्थभाग उच्यते । अत एवोभयत्र
पदशब्दोपन्यासः । केचित्तु रत्नावल्यादौ श्लोकत्रयेण नान्दीदर्शनात्प्रथमपदस्य

नान्दी । किंच ‘यस्यां बीजस्य विन्यासो ह्यभिषेयस्य वस्तुनः । श्लेघेण वा समासोत्तया
नान्दी पत्रावली तु सा ॥’ इति नाट्यदर्पणे तस्या विशेषसंज्ञाभिहिता, तत्र ‘या
सृष्टिः—’ इति पद्यमुदाहार्यम् । इयं च चतुरस्रतालानुसारिणी नाट्यशास्त्रकारभरत-
तट्टीकाकाराभिनवगुप्तपादाचार्यसंमतवान्तरवाक्यरूपाष्टपदा नान्दीति सर्वतन्त्रस्वतन्त्र-
राघवमङ्गपादाः । अपि च ‘नीली शुद्धेति मेदेन सा नान्दी द्विविधा भवेत् । उपादानं
वर्णनं वा भवेद्यत्रेन्दुसूर्ययोः । सा नीली स्यात्तदन्या तु शुद्धेति परिगीयते ॥’ इति
तद्भेदः काव्येन्दुप्रकाशे । तत्र पुष्पवदुपादानेन ‘या सृष्टिः—’ इति नीली । तद्वर्ण-
नेन ‘निष्प्रत्यूहमुपासहे—’ इति नीली । ‘वेदान्तेषु यमाहुरेकपुरुषं—’ इति शुद्धा ॥

१. पदैरिति । अत्र विशेषो मन्दारमरन्दे—अष्टभिर्दशभिः श्रेष्ठा तथा द्वादशभिः
पदैः । अष्टादशपदैर्वापि द्वाविंशत्या पदैर्युक्ता ॥’ इति संक्षेपः ॥

२. निष्प्रत्यूहमिति । “निष्प्रत्यूहमुपासहे भगवतः कौमोदकीलक्ष्मणः कोकप्रीति-
चकोरपारणपटुज्योतिष्मती लोचने । याम्यामर्धविबोधमुग्धमधुरश्रीरर्धनिद्राशितो नासी-
पल्लवपुण्डरीकमुकुलः कम्बोः सपत्नीकृतः ॥’ अपि च । ‘विरमति महाकल्पे नासीप-
थैकनिकेतनस्त्रिभुवनपुरःशिलपी यस्य प्रतिक्षणमात्मभूः । किमधिकरणा कीदृकस्य
व्यवस्थितिरित्यसाञ्जुदरमविशङ्क्यं तस्मै जगन्निधये नमः ॥’ इति शार्दूलविक्रीडितहरिणी-
छन्दोभ्यामष्टपदा नान्दी संपद्यते । पदं श्लोकचरणोऽपीति व्याख्यानात् ।